

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش
دفتر آموزش مدارس عالی متوسط
وزارت عالی آموزش و پرورش استان گیلان
انجمن پژوهشی و آموزشی متوسط

شهر رهبران آموز

دبیرخانه توسعه فرهنگ درس پژوهی و نظارت و راهنمایی آموزش در مدارس

فصلنامه آموزش - بهار ۱۳۹۸ - شماره ۳

❁ حقایق ماورای درس پژوهی

❁ ارتباط درس پژوهی با هوش هیجانی

❁ تجربیات درس پژوهی و نظارت بالینی در مدارس

❁ سخن معاونت آموزش متوسطه استان قزوین

❁ بایست ها و نبایست های ناظران آموزشی

سرای سعدالسلطنه قزوین :

کاروانسرای سعدالسلطنه که به سرای سعدالسلطنه، سرای سعديه، سرای سعادت و بازارچه سعدالسلطنه نیز معروف است، در مرکز شهر قزوین در خیابان امام خمینی (رشت سابق و پهلوی سابق تر) قرار دارد. ورودی اصلی کاروانسرای سعدالسلطنه از خیابان امام خمینی است که ۴ طاق نما در طرفین داشته و سقف آن نورگیر ندارد و به صورت عرقچین ساخته شده است و خیابان را به حیاط اصلی سرای سعدالسلطنه متصل می سازد.

این کاروانسرا دارای محوطه تاریخی بسیار زیبا است که در حال حاضر بزرگ ترین مجموعه کاروانسرائی شهری قزوین محسوب می شود که در عهد قاجار و در زمان ناصر الدین شاه توسط سعدالسلطنه، فرماندار وقت قزوین بنا شده است. کاروانسرای سعدالسلطنه بزرگترین کاروانسرای سر پوشیده جهان و بزرگترین کاروانسرای درون شهری ایران و یکی از معدود کاروانسرا های ایران است که دارای چندین حمام، سرا، تیمچه، شترخان، راسته، چهارسوق، مسجد، چاپخانه و ... می باشد. نقش این کاروانسرا در گذشته به عنوان یک سرای بازرگانی بوده است.

این کاروانسرا از سراهای تو در تو و پیوسته به هم تشکیل گردیده است. حجره هایی که در حیاط ها واقع شده اند با ایوانچه های کاربندی شده نشانگر کمال زیبایی و سنجسدگی طرح می باشند که محورهای شرقی، غربی و شمالی، جنوبی بازار از آنها می گذرند. محورهای عمود بر هم در چهار سوق کاروانسرا به هم می پیوندند و معماری مکتب قزوین در فضاهاى تجارى را به شیوه ای بسیار زیبا و ماندگار به نمایش می گذارند. بر فراز این چهار سوق گنبدی بزرگ و در چهار طرف آن چهار نیم گنبد قرار دارد که همگی دارای کاربندی و در اوج زیبایی هستند.

عکاس : داود نوروزی
عضو دبیرخانه و
سرگروه فرهنگ و هنر استان قزوین

شهر رهبران آموز

فهرست

۲..... سخن مدیر مسئول

۶..... سخن معاونت آموزش متوسطه استان قزوین

۸..... طبیعت تامل برانگیز درس کاوی

۹..... بایست ها و نبایست های ناظران آموزشی

۱۰..... فنون مشاهده کلاس درس حین درس پژوهی یا نظارت بالینی

۱۳..... ارتباط درس پژوهی با هوش هیجانی

۱۴..... پرسش و پاسخ

۱۷..... نکته ها و گفته ها

۱۹..... حقایق ماورای درس پژوهی

تجربیات درس پژوهی و نظارت بالینی در مدارس

۱- تجربه ای از درس پژوهی در درس زبان انگلیسی (استان کردستان)

۲۱..... ۲- تجربه ای از نظارت بالینی در درس ریاضی (استان سمنان)

۲۳..... ۳- تجربه ای از نظارت بالینی در درس ریاضی (استان گیلان)

۲۸..... ۴- تجربه ای از درس پژوهی در درس عربی (استان قزوین)

۳۰..... ۵- تجربه ای از درس پژوهی در درس کار و فناوری (استان لرستان)

۳۱.....

فصلنامه آموزشی - بهار ۱۳۹۸ - شماره ۲

صاحب امتیاز : دبیرخانه کشوری توسعه فرهنگ درس پژوهی و نظارت و راهنمایی آموزشی در مدارس

مدیر مسئول : ابراهیم آرزو

سردبیر : شراره پورحسن

هیئت تحریریه : ابراهیم بابا ، داود نوروزی، آرزو جواهری نیا

فاطمه هادی ها، نرجس نظریان

صفحه آرایی و طراح روی جلد : داود نوروزی

نشانی :

قزوین - بلوار امام خمینی - اداره کل آموزش و پرورش استان قزوین - اداره تکنولوژی و گروههای آموزشی

تلفن :

۰۲۸۲۳۳۳۳۳۳۶۷

آدرس سایت :

<http://sup.gam1.medu.ir>

ابراهیم آرزو

رئیس اداره تکنولوژی و گروههای آموزشی استان قزوین

نظارت بالینی، ابزارهای توسعه رفتار حرفه ای معلمان

باشد. با توجه به رویکرد شماره های قبلی درباره نظارت و درس پژوهی در این شماره به اهمیت سنجش خواهیم پرداخت. می دانیم که سنجش و معیارهای آن به معنی استاندارد کنترل کیفیت و یا به معنی رصد حسن یا عدم حسن اجرای آموزش متناسب با اهداف قصد شده است. هدف نظارت نگاه موشکافانه و روشمند و محققانه همه عوامل در گیر در یاددهی و یادگیری است که بصورت تخصصی و موردی هریک از این عوامل می توانند موضوعی برای درس پژوهی باشند. حتی سنجش سنجش یکی از بنیادی ترین و فنی ترین تکنیک های مهارتی در تدریس است که از پیچیدگی های خاص برخوردار بوده که برای بهبود کیفیت یاددهی و یادگیری نیاز به آموزش ویژه معلمان داریم تا معلم بتواند به اهداف از پیش تعیین شده آموزش برسد. اهداف چون آموختن برای به کار بستن، آموختن برای زیستن و...

برای داشتن معلمانی آگاه، و توانمند نمی توان فقط به اجرای یک طرح یا برنامه اکتفا کرد زیرا آموزش فرآیند پیچیده ای دارد که شامل مواد و ملزومات متعددی است. از انواع مهارت های معلمی، روش های تحقیق و پژوهش، تسلط بر انواع سنجش، تسلط بر روش های مختلف تدریس و... می توان نام برد

از میان روش های مختلف توانمندسازی مقوله درس پژوهی و نظارت و راهنمایی آموزشی معلمان با رویکرد بالینی و سنجش مورد تاکید بیشتری قرار گرفته اند که هریک متناسب با شرایط، کارکرد ویژه خود را دارند. گرچه در مسیر کار آمدی معلمان موانع متعددی چون نبود انگیزه کافی، شرایط سخت مالی، عدم تسلط بسیاری از دست اندرکاران به مبانی علمی ،

تئوری

موارد یاد شده و...

وجود دارد اما این به معنی دست

کشیدن از ماموریت اصلی معلمان که همگامی و

آگاهی از آخرین تحولات علمی و جهانی است نمی

جامعه ای از

کلاس های درس آن کشور

عبور می کند و بی سبب نیست که

کلاس درس را نمودی عینی و حقیقی از آن کشور یا

جامعه تلقی می نمایند.

اهمیت به روز بودن نیروی انسانی در آموزش و

پرورش به جهات مختلف دارای اهمیت است.

۱- معلم به روز و توانمند و کار آمد قادر به تربیت

دانش آموزان کار آمد خواهد بود.

۲- چون روابط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی

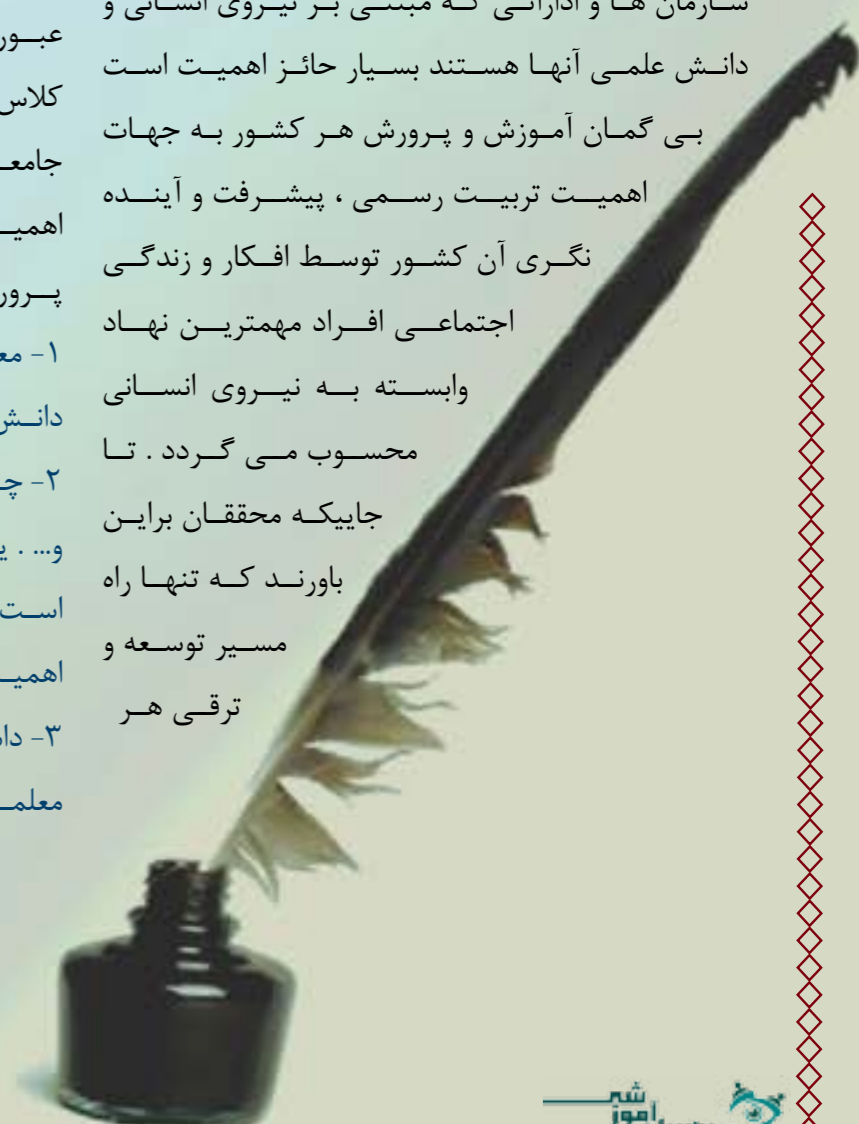
و... یک جامعه در گرو تربیت نسلی آگاه و توانمند

است. پس داشتن معلمانی با این ویژگی ها دارای

اهمیت است.

۳- داشتن محتوای عالی آموزش بدون برخورداری از

معلمان به روز راه به جایی نخواهد برد.

نخست باید بدانیم اهداف قصد شده از آموزش در

مقاطع مختلف در اسناد بالادستی چیست؟

- در هر مقطع و پایه قرار است دانش آموز به کدام و چه حد از شایستگی‌ها برسد؟

- رویکرد سیستمی وزارت متبوع به آموزش چیست و به دنبال کدام نوع از آموزش است؟

آیا به دنبال حافظه محوری است؟

- آیا ساختن گرایبی در اهداف و برنامه‌های آن جایی دارد؟

معلم باید متناسب با سیاست‌های یاد شده محتوا و چگونگی اجرا، انواع سنجش را طراحی نماید، در حالی که امروزه شاهد هستیم رویکرد نگارش و نگرش کتاب‌های درسی در کشور تغییر کرده ولی در سنجش و انواع آن از نگاه معلم هیچ تغییری ایجاد نشده و اگر هم شده بسیار کند

است.

پرسش اساسی این است آیا سنجش و انواع آن تاثیری در بهبود و روش‌های تدریس و مهارت‌های معلمی دارد؟

گاه سنجش آغازین است و رصد پیش‌دانسته‌ها که معلم در پی آن است تا پیوندی بین مطالب امروز درس با مطالب آموخته شده برقرار نماید. و یا سنجش تکوینی به منظور آگاهی از اتخاذ روش درست تدریس تا معلم بداند روشی را که در پیش گرفته منجر به آموختن در کلاس می‌شود یا نه؟ یا انتقال مفاهیم به درستی صورت می‌گیرد؟ و یا سنجش پایانی با رویکرد بررسی اهداف قصد شده درس که آیا به آن رسیده ایم یا خیر؟

بطور کلی باید بپذیریم سنجش نیز بخشی مهم و بنیادی در فرآیند تدریس است که سهم مهمی در میزان موفقیت یا عدم موفقیت مهارت‌های تدریس یک معلم دارد. رفته رفته باید این انگاره ذهنی را که سنجش صرفاً «به معنی بررسی کیفیت میزان آموخته‌های دانش‌آموزان است را به دور افکنیم، در نگاه نخست سنجش به یک معلم آگاه می‌فهماند که کجای تدریس او مشکل داشت. چرا هیچ‌یک دانش‌آموزان پرسش‌های یک بخش از درس را پاسخ نداده‌اند؟ برای درس بعدی در کدام قسمت از روش تدریس خود باید تجدید نظر نماید؟ آیا نوع سئوال‌ها متناسب با اهداف کتاب بود؟ آیا برای پاسخگویی میزان متوسط ضریب هوش دانش‌آموزان در نظر گرفته

شده یا میزان ضریب هوشی؟

در هر صورت سنجش و نتایج مکتسبه آن بیش از آنکه نشان دهند میزان توانمندی دانش‌آموزان برای پاسخگویی درس باشد مبین بازخورد شیوه تدریس معلم است که یک دبیر توانمند مبنای کار خود را بر اساس سنجش دانش‌آموزان قرار می‌دهد. بخصوص سنجش آغازین و در مراحل بعدی سنجش تکوینی و پایانی. از طرفی چون سنجش بخشی از فرآیند تدریس است هم می‌تواند موضوعی برای نظارت و هم درس پژوهی باشد. بنابراین ناظران و راهبران آموزشی و آنهایی که دل در گرو افزایش مهارت‌های معلمی دارند می‌بایست نگاهی ویژه به سنجش داشته باشند

نهادینه سازی فرهنگ درس پژوهی و نظارت بالینی، معلمان را وادار می کند نمایش تحسین برانگیزی در فرایند آموزش را خلق و به اجرا در آورند و بر غیرفعال بودن کلاس های درس مهر ابطال زنند.

حمید حمداله زاده معاونت آموزش متوسطه استان قزوین

به نام خالق خلاق

می دانیم که مدارس از یک چهاردیواری بسته به مدارس مجازی گسترش یافته اند و دانش آموزان اکنون نوگرا، تنوع طلب و علاقمند به روش های نوین تدریس و محتوای آموزشی هستند، آنان رازها و نیازهای تازه دارند و از طرفی هر نوع بهبود معنی دار در مدارس و نظام آموزشی از معلم آغاز می گردد و ارتباط معنا داری بین بهبود مدرسه و عملکرد معلم وجود دارد.

اما متأسفانه کلاس های درس با توجه به ویژگی های دانش آموزان قرن ۲۱ همچنان سنتی اداره می شود و مبتلا به روزمرگی می باشد.

از روزمرگی های تدریس در بعضی از کلاس های درس آن است که معلم بدون آمادگی قبلی و بدون طرح درس وارد

کلاس شده، متکلم وحده باشد و دانش آموزان غیر فعال بوده و فقط به کلاس درس اکتفا می نمایند.

امروزه برای خروج از روزمرگی تدریس و بهسازی آموزش و غنی سازی آن «یادگیری گروهی به عنوان واحد بنیادی در فرآیند یادگیری در نظر گرفته شده است. افراد می بایست مدل ذهنی خود را کنار گذاشته و وارد فاز تفکر مشترک شده و از طریق یادگیری گروهی به تصویر بزرگتری رسیده که بی شک اعضای گروه به هیچ وجه قادر نخواهند بود به

لذا گفتمان حرفه ای شکل گرفته و منجر به خلق ایده جدید و طرز فکرهای فراتر از تصور شخصی در فرایند آموزش شده و همچنین باعث ایجاد خوشحالی بی حد و حصر در پی خلق بهترین روش های تدریس خواهد شد. در نهایت معلمان تجربه می کنند که تدریس کاری است گروهی نه فردی، آنان توجه دارند که کارشان بر اعتبار حرفه معلمی و سرنوشت یکایک دانش آموزان و زندگی جامعه معلمان اثر می گذارد و از اهمیت و عظمت کاری که انجام می دهند آگاه خواهند شد و نیازی به نظارت از بیرون نخواهند داشت.

در این راستا و پیرو فعالیت های دبیرخانه توسعه فرهنگ درس پژوهی و نظارت بالینی در چهارمین سال متوالی، مراتب قدردانی خود را از زحمات خالصانه همکاران گرانقدرم جناب آقای ابراهیم آرزو (مسئول دبیرخانه)، سرکارخانم شراره پورحسن (دبیر دبیرخانه) و همچنین سایر اعضا دبیرخانه اعلام می دارم.

و امیدوارم جوی ایجاد شود تا مدارس از یک سازمان خشک اداری و آموزشی به صورت جامعه لذت بخش و شاد درآیند که در آن معلمان و دانش آموزان باهم زندگی می کنند و در نهایت مدارس به مثابه سازمان های یادگیرنده محقق و فعال گردد.

بایست ها و نبایست های ناظران آموزشی

* ناظر خود شیفته نیست، هرگز از فضایل خود سخن ساز نمی کند و اجازه می دهد دیگران به عمق ذات و دانش او پی ببرند.

* ناظر در درجه اول استاد، سخنور، خردمند و با حسن نیت، خونسرد و عاری از تعصب است.

* او دیگران را کوچک نمی شمارد و حین نقد و ارایه پیشنهاد از کلاس درس مشاهده شده با نیک نفسی، خیرخواهی، بی

غرض از پزشک دلسوزتر بوده و راهکارهای لازم را ارائه می دهد.

* در حالیکه شوخ طبع است از هرزه گویی و به کارگیری سخنان سست امتناع می کند. و بذله گویی تصنعی و بی مناسبت خودداری می کند.

* پژوهش در زمینه های شناخت آخرین روش های تکنیکی و تاکتیکی در امر آموزش و رسانه های آموزشی از ویژگی های ناظر است و می تواند آموزش را با فرهنگ ملی، بومی هم آهنگ و مانوس نماید.

* فعالیت های او تکراری نبوده و ابداع و خلاقیت بسیار دارد.

* او هدف های آموزشی برای کسب محبوبیت و تحکیم موقعیت و جلب نظر معلم فدای رضایت معلم نمی کند.

* ناظران آموزشی هدف گرا بوده و برای رسیدن به اهداف مطلوب آموزشی تلاش می کنند.

* آنان ژرف نگرند و با نگرش به تحولات و تغییرات آموزشی چند سال از زمان حال محیط آموزشی جلوتر بوده و آینده بهتر را برای کلاس های درس ترسیم می کنند.

* ناظر خود شیفته نیست، هرگز از فضایل خود سخن ساز نمی کند و اجازه می دهد دیگران به عمق ذات و دانش او پی ببرند.

* ناظر در درجه اول استاد، سخنور، خردمند و با حسن نیت، خونسرد و عاری از تعصب است.

* او دیگران را کوچک نمی شمارد و حین نقد و ارایه پیشنهاد از کلاس درس مشاهده شده با نیک نفسی، خیرخواهی، بی غرض از پزشک دلسوزتر بوده و راهکارهای لازم را ارائه می دهد.

* در حالیکه شوخ طبع است از هرزه گویی و به کارگیری سخنان سست امتناع می کند. و بذله گویی تصنعی و بی مناسبت خودداری می کند.

ناظران آموزشی نو آور و خلاق بوده و در معلمان ایجاد انگیزه می کنند.

* حفظ وقار در الویت ویژگی های شخصی ناظر است.

* پژوهش در زمینه های شناخت آخرین روش های تکنیکی و تاکتیکی در امر آموزش و رسانه های آموزشی از ویژگی های ناظر است و می تواند آموزش را با فرهنگ ملی، بومی هم آهنگ و مانوس نماید.

* فعالیت های او تکراری نبوده و ابداع و خلاقیت بسیار دارد.

* او هدف های آموزشی برای کسب محبوبیت و تحکیم موقعیت و جلب نظر معلم فدای رضایت معلم نمی کند.

* ناظران آموزشی هدف گرا بوده و برای رسیدن به اهداف مطلوب آموزشی تلاش می کنند.

* آنان ژرف نگرند و با نگرش به تحولات و تغییرات آموزشی چند سال از زمان حال محیط آموزشی جلوتر بوده و آینده بهتر را برای کلاس های درس ترسیم می کنند.

* ناظر خود شیفته نیست، هرگز از فضایل خود سخن ساز نمی کند و اجازه می دهد دیگران به عمق ذات و دانش او پی ببرند.

* ناظر در درجه اول استاد، سخنور، خردمند و با حسن نیت، خونسرد و عاری از تعصب است.

* او دیگران را کوچک نمی شمارد و حین نقد و ارایه پیشنهاد از کلاس درس مشاهده شده با نیک نفسی، خیرخواهی، بی غرض از پزشک دلسوزتر بوده و راهکارهای لازم را ارائه می دهد.

* در حالیکه شوخ طبع است از هرزه گویی و به کارگیری سخنان سست امتناع می کند. و بذله گویی تصنعی و بی مناسبت خودداری می کند.

طبیعت نامل برانگیز درس کاوی

شراره پورحسن

کارشناس اداره تکنولوژی و گروه های آموزشی و دبیر دبیرخانه توسعه فرهنگ درس پژوهی و نظارت بالینی در مدارس

جای بسی خردسندی است که چند سالی، دغدغه کار تیمی و نهادینه سازی گفتمان حرفه ای بین معلمان با هدف بهسازی فرآیند یاددهی - یادگیری به جدیت به چشم می خورد. ورود مفاهیمی چون درس پژوهی و نظارت بالینی یا به عبارتی درس کاوی، یادگیری سازمانی و بازاندیشی الگوهای ذهنی بصورت فردی یا گروهی منجر به تغییرات نگرشی امیدوار کننده در بین معلمان و مدیران شده است. در این نوشتار به طبیعت نامل برانگیز و ثمر بخش درس کاوی گریزی خواهیم زد.

آنچه از گذشته می داند اکتفا نمی کند.

این اقدام منجر به انتشار یافته ها در کف کلاس خواهد شد. از

طرفی پژوهش در عمل و یافته های حاصل از آن بهترین مدرک معتبر برای ارزیابی موضوعات درسی کتاب ها خواهد بود. وقتی تعداد زیادی از معلمان در مسئله ای واحد، اتفاق نظر دارند از درجه سختی و یا کاربردی نبودن آن موضوع درسی و... خبر می دهد، که می تواند مورد بازنگری دفتر تالیف کتب درسی قرار گیرد.

همچنان که ماهیت درس پژوهی و نظارت بالینی در قالب کار گروهی بر بازنگری و بهبود فرآیند آموزش استوار است به این نکته نیز تاکید دارد که دانش آموزان به موضوعی که تدریس می شود چگونه نگاه می کنند؟ درک و فهم آنان چگونه است؟...

نگاه به تفاوت های فردی دانش آموزان داشته و حین پژوهش، دانش آموزان بطور فردی و به دقت مورد مشاهده قرار می گیرند.

بنابراین در بین معلمان نهادینه خواهد شد که یاد بگیرند با ایجاد پرونده اطلاعاتی آموزشی - تربیتی برای هر دانش آموز، نیاز های

ضعیف در فرآیند یاددهی - یادگیری گردند.

علاوه بر آن، خلق فرصت های جدید یادگیری می تواند ایجاد تنوع در رسانه های آموزشی (پرشماری)، خلق روش تدریس های عملکردی و سپس مطالبه آزمون عملکردی و... باشد.

و با اقتدار می گوئیم در جریان درس پژوهی و نظارت بالینی ژرف اندیشی معلمان برانگیخته شده و آنان تفکرات ذهنی خود را با سایر معلمان محک خواهند زد و تجربه های خود را سازماندهی کرده و شیوه های موثرتر را برای شروع و پایان درس جستجو و کشف می کنند بطوری که در زندگی روزانه دانش آموزان معنادار است. و اینگونه روش های تدریس خود را ارتقا میدهند.

امید است در ساحت درس کاوی مهمترین اهداف آموزشی که بهبود نگهداری دانش و بهبود انتقال آن است محقق شده و یادگیری معنادار اتفاق افتد.

معلمانی که در این نوشتار به طبیعت نامل برانگیز و ثمر بخش درس کاوی گریزی خواهیم زد.

آنچه از گذشته می داند اکتفا نمی کند.

این اقدام منجر به انتشار یافته ها در کف کلاس خواهد شد. از

طرفی پژوهش در عمل و یافته های حاصل از آن بهترین مدرک معتبر برای ارزیابی موضوعات درسی کتاب ها خواهد بود. وقتی تعداد زیادی از معلمان در مسئله ای واحد، اتفاق نظر دارند از درجه سختی و یا کاربردی نبودن آن موضوع درسی و... خبر می دهد، که می تواند مورد بازنگری دفتر تالیف کتب درسی قرار گیرد.

همچنان که ماهیت درس پژوهی و نظارت بالینی در قالب کار گروهی بر بازنگری و بهبود فرآیند آموزش استوار است به این نکته نیز تاکید دارد که دانش آموزان به موضوعی که تدریس می شود چگونه نگاه می کنند؟ درک و فهم آنان چگونه است؟...

نگاه به تفاوت های فردی دانش آموزان داشته و حین پژوهش، دانش آموزان بطور فردی و به دقت مورد مشاهده قرار می گیرند.

بنابراین در بین معلمان نهادینه خواهد شد که یاد بگیرند با ایجاد پرونده اطلاعاتی آموزشی - تربیتی برای هر دانش آموز، نیاز های

ضعیف در فرآیند یاددهی - یادگیری گردند.

علاوه بر آن، خلق فرصت های جدید یادگیری می تواند ایجاد تنوع در رسانه های آموزشی (پرشماری)، خلق روش تدریس های عملکردی و سپس مطالبه آزمون عملکردی و... باشد.

و با اقتدار می گوئیم در جریان درس پژوهی و نظارت بالینی ژرف اندیشی معلمان برانگیخته شده و آنان تفکرات ذهنی خود را با سایر معلمان محک خواهند زد و تجربه های خود را سازماندهی کرده و شیوه های موثرتر را برای شروع و پایان درس جستجو و کشف می کنند بطوری که در زندگی روزانه دانش آموزان معنادار است. و اینگونه روش های تدریس خود را ارتقا میدهند.

امید است در ساحت درس کاوی مهمترین اهداف آموزشی که بهبود نگهداری دانش و بهبود انتقال آن است محقق شده و یادگیری معنادار اتفاق افتد.

معلمانی که در این نوشتار به طبیعت نامل برانگیز و ثمر بخش درس کاوی گریزی خواهیم زد.

آنچه از گذشته می داند اکتفا نمی کند.

این اقدام منجر به انتشار یافته ها در کف کلاس خواهد شد. از

طرفی پژوهش در عمل و یافته های حاصل از آن بهترین مدرک معتبر برای ارزیابی موضوعات درسی کتاب ها خواهد بود. وقتی تعداد زیادی از معلمان در مسئله ای واحد، اتفاق نظر دارند از درجه سختی و یا کاربردی نبودن آن موضوع درسی و... خبر می دهد، که می تواند مورد بازنگری دفتر تالیف کتب درسی قرار گیرد.

همچنان که ماهیت درس پژوهی و نظارت بالینی در قالب کار گروهی بر بازنگری و بهبود فرآیند آموزش استوار است به این نکته نیز تاکید دارد که دانش آموزان به موضوعی که تدریس می شود چگونه نگاه می کنند؟ درک و فهم آنان چگونه است؟...

نگاه به تفاوت های فردی دانش آموزان داشته و حین پژوهش، دانش آموزان بطور فردی و به دقت مورد مشاهده قرار می گیرند.

بنابراین در بین معلمان نهادینه خواهد شد که یاد بگیرند با ایجاد پرونده اطلاعاتی آموزشی - تربیتی برای هر دانش آموز، نیاز های

فنون مشاهده کلاس درس حین درس پژوهی یا نظارت بالینی

رایج ترین فنون جمع آوری داده ها در روش مشاهده جامع: ثبت کردن، واقع نگاری و تحلیل ویدیویی می باشند.

در دیداری که معلم و ناظر قبل از مشاهده کلاس درس با هم خواهند داشت (نشست قبل از مشاهده) در روش جمع آوری اطلاعات یا فنون مشاهده کلاس درس به تفاهم خواهند رسید «البته قبل از آن ناظر باید با ابزار جمع آوری اطلاعات آشنایی کافی داشته باشد و با کمک آن بتواند به روشنی بین مشاهدات بر اساس اطلاعات، استنباط ها و قضاوت های شخصی فرق قایل شود.» در این قسمت فنون جامع مشاهده (۱) و فن کلام گزینی (۲) معرفی شده و بطور اجمال به انواع فنون جامع مشاهده و معایب و مزایای هریک می پردازیم.

رایج ترین فنون جمع آوری داده ها در روش مشاهده جامع: ثبت کردن (۳)، واقع نگاری (۴) و تحلیل ویدیویی (۵) می باشند. **فن ثبت کردن:** تعاملات کلامی (لغت به لغت تا جایی که ممکن باشد) و زمان آن ها را در یک کلاس درس خاص اتفاق افتد، ثبت می کند و حرف های معلم و دانش آموزان ثبت می شوند. ثبت داده ها مستلزم این است که ناظر، نظامی از خلاصه نویسی را تمرین کند. ناظران با تجربه و آموزش دیده می توانند در زمینه ثبت کردن جنبه های پیچیده و چند بعدی درس را یادداشت و ضبط کنند. حائز اهمیت است که توجه داشته باشید، اگر چه بعضی از مشاهده کننده ها در ثبت کردن ماهر هستند اما آن ها نظام خلاصه سازی را خود ابداع می کنند که این فرآیند برای دیگران سخت و پاگیر است.

« توصیه می شود برای دستیابی به نظارت بالینی کیفی ناظرانی که در جمع آوری داده ها از ابزار مشاهده با انتخاب فن ثبت نمودن در کلاس درس معلم حضور می یابند ایده آل است از ضبط صدا استفاده نمایند. این روش باعث خواهد شد ناظر فرصت

چندین بار شنیدن از حرف هایی که بین معلم و دانش آموزان رد و بدل می شود را داشته باشد و حتی به روانشناسی صدا پردازد و در نهایت ناظر متبحر خواهد شد به اینکه چه مکالماتی در کلاس درس ضروری است و گفتمان و توضیحات اضافی حذف گردد»

واقع نگاری: نوعی کاهش مقیاس ثبت کردن است. یادداشت های واقع نگاری نیز شامل توصیفات مختصر و بدون قضاوت از آنچه در کلاس رخ می دهد، می شود. اگر چه فن واقع نگاری از نظر تمرکز، دقیق است اما می تواند چشم انداز رفتارهای معلم، راهبردهای آموزشی یا فعالیت های کلاس درس و تمام فعل و انفعالات میان معلم و دانش آموزان را که در کل کلاس اتفاق می افتد یا شاید کارهای یک گروه کوچک و حتی یک دانش آموز را تعدیل یا کوتاه کند. مهم است که توجه مضاعفی داشته باشیم که در فن ثبت کردن یا فن واقع نگاری، کنترل آنچه که ثبت می شود با ناظر است.

به عبارت دیگر، اگر چه ناظر اطلاعات توصیفی واقعی را ثبت می کند اما قضاوت اولین چیزی است که در مورد اعمال و رفتارهایی که به اندازه کافی برای ثبت کردن مهم هستند و

آن هایی که نادیده گرفته می شوند، صورت می گیرد. چگونگی قضاوت انجام شده از طرف معلم و هدف کنترل معلم بر نوع جمع آوری داده ها موثر است.

علاوه بر مشاهده مستقیم، ابزارهای موثرتر دیگری برای ترغیب به تفکر و اصلاح عمل معلمان وجود دارد. بدین معنی که معلم فرآیند تدریس را ضبط و بررسی و سپس سئوالات باز پاسخ را در مورد درس ها طرح می کند (هورر، ۱۹۹۴). تحلیل می تواند با استفاده از پیام های کتبی به صورت فردی، دو نفر یا گروه های کوچک در جلسات بحث انجام شود. بسته به موقعیت (شرایط)، گروه کوچک می تواند شامل معلمان و ناظر باشند.

تحلیل ویدیویی: ابزاری برای مستند کردن وقایع تدریس به معلمان است، همینطور پنجره ای به فرآیندهای نا آشکار تفکر باز می کند و تصمیمات تدریس را، که فوراً باید در محل اتخاذ گردند و از آن ها نا آگاه هستند، شامل می شود. تحلیل ویدیویی براساس موضوع درس تصویری عمیق، پیوسته و غنی از فرآیند تدریس، تعامل معلم با دانش آموزان و تعامل دانش آموزان با یکدیگر ارائه می دهد. تحلیل چه به صورت انفرادی و چه به صورت اشتراکی انجام شود، برای معلمان فرصتی را ایجاد می کند که منطق رفتارهای آشکار تدریس با اهداف مصوب (بیان شده) سازگارند و مهم تر اینکه مشخص

کنند که چگونه رفتارهایشان روی دانش آموزان تاثیر می گذارد. جیمز استیگلر، کسی که مولفه ویدیویی سومین مطالعه بین المللی ریاضی و علوم (تیمز) را مدیریت می کرد، خاطر نشان ساخت (نقل از ویلیام، ۲۰۰۲: ۸):

تدریس یک عملکرد است... که در زمان واقعی، در کلاس درس واقعی، با دانش آموزان واقعی اتفاق می افتد. اگر تمایل دارید تدریس بهبود یابد، به یافتن روش های مطالعه فرآیند نیاز دارید. ویدیو بهترین روش نمایش فرآیند است، درست همان طور که می توانید مطالعه کنید. می توانید

کلاس های درس را به صورت زنده (واقعی) مشاهده کنید، آن تجربه مهمی است و ما باید آن را انجام دهیم، به شما اجازه می دهد برگردید، یک گروه درس را

مشاهده کنید، در مورد آن بحث کنید، آن را تحلیل کنید و کاری کنید که تدریستان بهبود یابد.

محمد پارسا
استان خوزستان

ارتباط درس پژوهی با هوش هیجانی

ما برای تمام برنامه ریزی آموزشی باید از خود و دانش آموزان خود اطلاعات داشته باشیم و در غیر اینصورت دنبال باد دوییدن است و عملاً کاری بی نتیجه انجام می دهیم .

شما تصور کنید که در کلاس درس شروع به تدریس می کنید ولی ارزشیابی تشخیصی نداشته باشید چطور و بر چه اساسی درس جدید را شروع می کنید. ما اگر از توانایی علمی خود، آگاهی نداشته باشیم چطور خودمان را در مقابل دانش آموزان با آن همه هوش و ذکاوت قرار می دهیم پس خود آگاهی مهم است.

درس پژوهی باعث تقویت خودآگاهی شده وقتی ما با یک چالش آموزشی روبرو می شویم باید از توانایی خود باخبر باشیم تا بتوانیم با این چالش روبرو شویم تا خودمان را شناسیم توانایی مقابله با آن را نداریم. این چالش پژوهشی به ما اعلام میکند که چقدر توان مقابله با آن را داریم و با تجزیه و ترکیب ساده یک فرد به سادگی پی می برد چقدر به مطالعه و تحقیق نیاز دارد و مجبور است مطالعه بیشتر داشته باشد و وقتی کار پژوهشی را انجام داد در مراحل بعدی اطلاعات جدید تری بدست می آورد و هر چه بیشتر به توانایی خویش پی می برد که همان خود آگاهی است.

در سال ۱۹۹۰ دو روانشناس بزرگ بنام سالوودی و مایر، آن را معرفی و آن را رمز خوانی هیجان ها و ارتباط و توانایی استدلال و حل مسئله را براساس آن تعریف کردند. ارتباط فرد با دیگران را شامل می شود.

هوش هیجانی این را به اثبات می کند که دو فرد با دو شرایط مساوی چطور یکی از آنها موفق تر عمل می کند. اصول ومبانی هوش هیجانی شامل: انگیزش، خود آگاهی، قوه شهود و آگاهی اجتماعی است.

البته شامل موارد دیگر نیز می شود و ما فقط به ارتباط بین درس پژوهی و خودآگاهی می پردازیم.البته لازم به ذکر است دانش آموزان و افرادی توان استفاده از آن را دارند که از نظر رفتاری خوش حال و خوشبین باشند.

هر چند انسان را متفکر می دانند اما اندکی از این موهبت الهی استفاده می کنند.

بسیار کسانی وجود دارند که هرگز تفکر نمی کنند و از آن غافل هستند. و چه اندک کسانی که به تفکر می پردازند ولی دامنه تفکر آنها محدود است.

خودآگاهی: آگاهی از خود و توانایی مدیریت آن را خود آگاهی می گویند.

«و این امکان را می دهد که شیوه های تدریس و فضای کلاس ها بارها دیده شود و حرکات و گفتار معلم و دانش آموزان مورد واکاوی قرارگیرد.

از محدودیت های ضبط ویدئویی می توان گفت ممکن است تمرکز دانش آموزان و معلمان را برهم زده و آنان را دست پاچه کند که این مورد پس از گذر زمان عادی خواهد شد. و نتواند ارتباط معنی دار بین تعامل کلیه دانش آموزان را به تصویر کشد. مگر این که از چند دوربین استفاده شود.»

در شماره های بعدی از فن کلام گزینی سخن خواهیم گفت.

۱. Wide-lens(Global) techniques.

۲. selective verbalim.

۳. Script taphng.

۴. Anecdotal Notes.

۵. Videotape Analyses.

منبع: برگرفته از نظارت و راهنمایی آموزشی

کلاس درس محور- بیژن عبدالهی

در تحلیل ویدئویی، به معلمان آموزش دهیم که اول، حوزه تمرکز را شناسایی کنند. یک سؤال، یک نگرانی یا یک هدف که آن ها در مورد برخی جنبه های مشخص فرآیند یاددهی -

یاددهی دارند، از آن ها بخواهیم تا باور خود را از تدریس روشن سازند و توضیح دهند که چرا آن برایشان معنی دار است.

پس از آنکه معلمان باورها و دانش خود را در مورد روش های تعلیم و تربیت حوزه تمرکز، شناسایی کردند، آن ها در مورد انواع داده های مفید تصمیم گیری می کنند. وقتی آن ها در مورد جمع آوری داده ها تصمیم گیری کردند، در حین بررسی درس، داده ها را ضبط و ثبت می کنند.

وقتی داده ها جمع آوری شدند، معلمان هم به طور انفرادی با نوشتن و هم با بحث های گروهی با همکاری معلم و ناظر، داده ها را تحلیل و تفسیر و آینده تدریس را فرضیه سازی می کنند. نتایج تحلیل ویدئویی با بحث در مورد آنچه که آموخته شده و هدف گذاری در آینده خلاصه سازی می شود.

بررسی یک درس ضبط شده، به خصوص در بحث با همکاران، می تواند زمان بر باشد اما می تواند موجب افق های معتبر در رفتار شخصی شود

درس پژوهی
منجر به
تقویت
خود آگاهی
می شود

هوش
هیجانی

پرسش و پاسخ

ابراهیم بابا

عضو دبیرخانه و

سرگروه زبان استان قزوین

۱. آیا کلاس های ضمن خدمت، ما را از نظارت بالینی بی نیاز می کند؟

ممکن است این سوال در بین همکاران مطرح شود که با وجود دوره های ضمن خدمت که به هدایت معلمان می پردازد، چه لزومی دارد تا برای نظارت بالینی نیز متحمل وقت و هزینه شویم. آیا این موازی کاری نیست؟! در پاسخ به این سوال باید در نظر داشت که کلاس های ضمن خدمت بیشتر با هدف رفع اشکالات مشترک تدریس دبیران شکل می گیرد. در این دوره ها ما بیشتر به صورت تئوریک می آموزیم که چگونه تدریس کنیم، اما تدریس واقعی انجام نمی دهیم. اگر هم تدریسی صورت گیرد در محیطی تصنعی تقریبا یکسویه (معلم- معلم) خواهد بود که با محیط واقعی کلاس فاصله زیادی دارد. پس از دوره های ضمن خدمت، وظیفه معلم آن خواهد بود که یادگرفته های خود از این دوره ها را به داخل کلاس ها منتقل کند. اینجاست که توانایی هر معلم در عملیاتی سازی یادگیری های صورت گرفته تست می شود و همچنین مشخص می شود تا چه میزان آموزه های دریافت شده در شرایط به خصوص هر معلم کارایی دارد. چه بسا معلمانی که مطالب دوره ها را خوب دریافت نمی کنند و یا در پیاده سازی آن ها در کلاس مشکل دارند. همچنین برخی مشکلات معلمان بسیار خاص، جزئی و یا منحصر به فرد است و در هیچ دوره ضمن خدمتی به آن

پرداخته نمی شود. از طرفی پیچیدگی تدریس و عوامل تاثیر گذار بر تدریس آن

قدر زیاد است که در یک دوره ضمن خدمت بر روی همه آن ها تمرکز نمی شود. از این رو، اکتفای صرف به دوره های ضمن خدمت و اطمینان از اینکه با گذراندن این دوره ها همه معلمان قادر خواهند بود از عهده تدریس در کلاس به نحو احسن بر آیند صحیح نیست. لازم است متعاقب با دوره های تئوریک ضمن خدمت، راهنمایان آموزشی آگاه از مسائل کلاس و شیوه های تدریس، خدمات پشتیبانی خود را ارائه دهند تا تلفیق یادگیری های ضمن خدمت و حین خدمت معلمان را بیش از پیش توانمند سازد. از طرفی دیگر، نظارت های بالینی متوالی راهنمایان آموزشی را از مشکلات مشترکی که در تدریس معلمان وجود دارد آگاه خواهد کرد. بنابراین، نظارت های بالینی صورت گرفته در طول یک دوره زمانی بلند مدت می تواند مانند یک نیاز سنجی گسترده و میدانی عمل کند. سپس، مشکلات عمومی معلمان می تواند موضوعات مناسبی برای برگزاری دوره های ضمن خدمت باشد. با توجه به این نکته نظارت بالینی (حین خدمت) و ضمن خدمت در یک چرخه وابسته به هم قرار می گیرند.

۲. آیا ممکن است حاصل کار درس پژوهی راه حل یا روش تدریسی غیر قابل تایید باشد؟

در مورد نتایج حاصل از درس پژوهی چند نکته را باید در نظر گرفت: ۱. گاهی ممکن است گروه درس پژوهی، حتی طی گذر از چند بار تدریس به نتیجه مطلوب نرسد. در این شرایط لازم است اعضای گروه عضو گیری جدیدی با سایر معلمان با افکاری نو داشته باشند تا شاید گره های کور مسئله باز شود. همچنین می توان در صورت کم بودن اعضای گروه، افرادی با ایده های متفاوت به گروه اضافه کرد. ۲. گاهی ممکن است گروه به راه حل یا روش تدریسی برسند که برای مسئله ای خاص و تنها برای گروه یا مخاطبین خاصی از دانش آموزان کارایی داشته باشد ولی در هر مدرسه و یا کلاسی به کار نیاید و راه حل، تعمیم پذیری محدودی داشته باشد. ۳. علاوه بر دو احتمال بالا، گاه ضعف یا دانش و تجربه محدود اعضای گروه، منجر به یافتن راه حل هایی می شود که به اصطلاح التیام بخشی موقتی برای مسئله موجود است و تنها «تصور» اعضا بر این است که روش تدریس توافق شده شان صحیح است، در حالی که این روش تدریس مورد تایید کارشناسان آموزش و تدریس نیست. در اینگونه شرایط چنانچه راه حلی مناسب و دائمی نباشد، نقص خود را روزی نمایان خواهد کرد و نیازی را در معلم برای یافتن راه حلی بهتر و موثق تر به وجود خواهد آورد. از این مسئله نمی توان به عنوان شکست در درس پژوهی یاد کرد، چرا که آموخته های این درس پژوهی می تواند مانند پله ای برای آینده عمل کند و اعضا را از راه

هایی که نباید رفت آگاه کند.

۳. درس پژوهی متمرکز بر یادگیری معلم است یا دانش آموز؟

در درس پژوهی های صورت گرفته دیده می شود که معمولا استانداردهایی از تدریس فعال و پویا در ذهن اعضای گروه وجود دارد که سعی می کنند در شیوه اتخاذ شده خود برای حل آن مسئله، خود را به آن استانداردها نزدیک کنند. نمونه این استانداردها یا معیارهای تدریس خوب، کار گروهی، درگیر شدن دانش آموزان در فرآیند یادگیری، عدم متکلم وحده بودن معلم در فرآیند تدریس، ایجاد زمینه هایی برای تفکر در دانش آموزان و ... است. با توجه به اهمیتی که به یادگیری معلم و نزدیک شدن او به این معیارها داده می شود، در ظاهر کار به به نظر می رسد که مسئله یادگیری دانش آموزان که هدف نهایی تدریس است، به حاشیه رفته و مغفول واقع می شود. این ابهام با در نظر گرفتن این جمله کلیدی که «دانش آموز وقتی یاد می گیرد که معلم یاد بگیرد» قابل رفع است. این پیش فرض در میان جامعه معلمان پذیرفته شده است که مسیر یادگیری دانش آموزان از یادگیری معلمان می گذرد. از روی تجربه و تحقیق این اطمینان وجود دارد که روش تدریس های نزدیک به روش تدریس های معیار و الگو، بیش از سایر روش ها موجبات یادگیری دانش آموزان را فراهم می آورند. از این رو در اکثر درس پژوهی های خوب می بینیم که گروه علاوه بر راه حل های ویژه ای که برای مسئله خود دارد، سعی می کند معیارهای یک تدریس خوب را نیز رعایت کند.

نکته ها و گفته ها

مسئله انتقاد پذیری در درس پژوهی

و نظارت بالینی

نقد و بررسی تدریس یا به عبارتی "انتقاد" از عناصر کلیدی نظارت بالینی و درس پژوهی است. نقد شامل ذکر نقاط قوت و ضعف کار است. شنیدن نقاط قوت و تعریف و تمجید همیشه خوشایند هر کس ولی شنیده شدن نقاط ضعف و کاستی ها اگر به شکل نامناسبی بیان نشود، آزار دهنده و با روحیات بسیاری از افراد ناسازگار است. هرچند از رشد فرهنگ نقد و انتقادپذیری به عنوان یکی از اهداف ضمنی درس پژوهی و نظارت بالینی یاد می شود، این نکته را نباید فراموش کنیم که عدم آشنایی معلمان و راهنمایان آموزشی با روش های صحیح انتقاد، نه تنها بر احساسات مخاطبان (معلمان) تاثیر منفی می گذارد، بلکه در کل فرآیند درس پژوهی و نظارت بالینی در دستیابی به اهداف عالی اش خلل ایجاد می کند.

هدفمند و از قبل تعیین شده برای این

کلاس ها، ادغام کلاس های همکاران

هم رشته در مدرسه در فضایی بزرگ تر مثل نمازخانه مدرسه در صورت امکان و ...

از ایده آل های فرهنگ درس پژوهی

در مدینه فاضله درس پژوهی می توان کانال یا گروه هایی در فضای مجازی از "آگهی نیازمندی های درس پژوهی" را منتشر کرد که در آن معلمان علاقه مند، مسائل خود را با نشانی کامل مطرح می کنند تا اعضای برای همکاری و همفکری در حل مسائل خود بیابند. این کانال ارتباطی می تواند پیوند دهنده معلمان جهت شناسایی افراد با مسائل مشترک و حتی زمینه ای برای مربیگری همتا باشد تا تجربه گردانی بین معلمان راحت تر و سریع تر صورت گیرد. از این رو دیدن آگهی نیازمندی زیر از ایده آل های رشد فرهنگ درس پژوهی است:

"به یک همکار درس ..... علاقه مند به موضوع ..... جهت راه حل یابی برای مسئله ..... در پایه ..... جهت عضویت در گروه درس پژوهی نیازمندیم. شماره تماس: ....."

درس پژوهی و مسئله خالی ماندن

کلاس ها

یکی از موانعی که در اجرای درس پژوهی (و همچنین نظارت همتا) مطرح است، مشکل خالی ماندن کلاس های اعضای گروه در هنگام حضور در کلاس دیگران و مشاهده تدریس است. بسیاری از مدیران به خاطر این مشکل از مزایای درس پژوهی صرف نظر می کنند و به مشارکت معلمان خود در درس پژوهی هایی که منجر به خالی ماندن بعضی کلاس ها می شود رغبت نشان نمی دهند. این مدیران باید با خود بیندیشند که چه نوع معلمی را می پسندند؟ معلمان غیر توانمند همیشه حاضر در کلاس یا معلمان توانمند و به روز که در طول سال قرار است تنها چند بار خالی از معلم (نه صرفا یادگیری) بمانند؟ مدیر یک مدرسه می تواند پیش خود به این معامله فکر کند. اگر او گزینه دوم را انتخاب کند باید بتواند نقش مدیریتی خود را نیز نشان دهد. به هر حال او "مدیر" است و از او انتظار تدبیر و یافتن راه حل هایی متناسب با شرایط و موقعیت مدرسه در صورت خالی ماندن کلاس ها می رود. پیشنهادهاتی که برای مدیریت این مشکل وجود دارند عبارتند از: استفاده از طرح مدام و همیاران معلم برای اداره کلاس، تعیین تکالیفی

ندارند، آرامش و امنیت خواهند داشت؛ اما واقعیت امر این است که این نوع آرامش، آرامشی کاذب و نوعی فریب خود است. یکی از ابعاد بهداشت روانی یک فرد شاغل در پر کردن ظرفیت ها و تحقق بخشیدن به توانمندی های بالقوه و در نهایت مفید واقع شدن فرد در جامعه است. روش های تدریسی که یادگیری دانش آموز را تضمین می کند معمولا همان روش های فعال تدریسی است که آرامش روانی را برای معلم به ارمغان می آورد و احساس مفید و موثر بودن را به او القا می کند. به عبارتی معلم وقتی سود می برد که دانش آموز سود ببرد و این نوعی همزیستی بین معلم و دانش آموزان است. آشنایی با روش های فعال و نوین تدریس و خروج از عادت های کهنه و بعضا ناکارآمد تدریس، در سایه تعامل با سایر معلمان (درس پژوهی و نظارت بالینی) بهتر و سریع تر انجام می شود.

بنابراین در درس پژوهی، به مانند اقدام پژوهی به دنبال محاسبه دقیق تغییرات آماری در نمرات دانش آموزان نیستیم. در عوض در درس پژوهی اطمینان از موفقیت روش تدریسی که نتیجه افکار گروه است، بیشتر به روش سنجش تکوینی و عملکردی حین تدریس حاصل می شود.

۴. آیا درس پژوهی های سفارشی و نمادین جایگاهی در مدرسه دارد؟

درس پژوهی واقعی آن است که بر اساس نیاز برای حل مشکلات واقعی معلمان شکل گرفته باشد، نه آن که به خاطر اجبار یا سفارشی از مقامات بالاتر مثل مدیر، سرگروه آموزشی و مسئولین اداری انجام شود. مشکلات و مسائل تدریس همیشه موجود هستند، فقط کفایت آن ها را تفکیک کرده و حل آن ها را با سایر معلمان هماهنگ و ساماندهی کرد. نمایش درس پژوهی اگرچه همیشه در نگاه اول، مورد مذمت است، ولی شاید بتوان برای آن یک مزیت ویژه در نظر گرفت و آن هم آشنایی معلمان با مراحل اجرایی و همچنین اشاعه فرهنگ گفتگو درباره درس است. این گفتگو ها هر چند ممکن است به صورت نمادین آغاز شود ولی معمولا در ادامه شکل واقعی به خود می گیرد. با این حال، باید احتیاط کرد تا نمایش خود فرهنگ نشود و به مرور جای خود را به واقعیت ندهد!

۵. بهداشت روانی معلم در سایه درس پژوهی و نظارت

بالینی چگونه تامین می شود؟

برخی معلمان از روی راحت طلبی ممکن است تصور کنند با روش های منفعل تدریس که نیاز به زحمت و آمادگی زیاد و ایجاد تغییر در روش های عادت کرده

حقایق ماورای درس پژوهی

درس پژوهی حتی تبدیل به ابزاری مفید برای سیاست گذاری های آموزشی شده است. کاترین بیان می کند که "در ژاپن سیاستگذاران آموزشی به این نتیجه رسیده اند که سیاست های دقیق آموزشی تنها لکه های جواهر بر روی کاغذ هستند تا اینکه معلم ها به آن حیات می بخشند. این حیات بخشی در کلاس است که مرکز یادگیری می شود."

بنابراین وقتی ژاپنی ها می خواهند موضوع جدیدی را در برنامه درسی خود معرفی کنند، مدارس علاقه مند به عنوان "مدارس تحقیقاتی" داوطلب شده تا روش های مختلفی از تدریس یک موضوع را با دستمزدهای ناچیزی که برای تحقیق دریافت می کنند آزمایش کنند.

تمرکز همه این فرآیندها این است که دانش آموزان چگونه یاد می گیرند. "در واقع شما به یادگیری دانش آموزان نگاه می کنید و پیش خود می اندیشید: آیا این روش برای دانش آموزان کارایی دارد؟ اگر نه، ما به عنوان معلم چگونه می توانیم آن را بهبود ببخشیم؟" کاترین این نکته را متذکر می شود که "معلم ها با درس پژوهی به مرور زمان از گفتن عبارت دانش آموزان من به دانش آموزان ما می رسند. معلم کم کم به این نتیجه می رسند که آنچه که آن ها به تنهایی انجام می دهند، به تاثیر گذاری و قدرت آنچه که کل مدرسه با هم انجام می دهد نیست."

هدف درس پژوهی

درس پژوهی روش بسیار کاربردی را برای طراحی های آموزشی بهتر ارائه می دهد. وقتی برای اولین بار درس پژوهی در ژاپن شکل گرفت، از آن به عنوان ابزاری قدرتمند برای افزایش ظرفیت معلم و بالا بردن حساسیت معلمان نسبت به یادگیری دانش آموزانشان یاد می شد. به قول کاترین، "درس پژوهی نگاه ما را برای دیدن دانش آموزان وسیع تر می کند. وقتی در حال انجام درس پژوهی هستید، شما یک معلم در حال مشاهده هستید که یک جفت چشم و گوش اضافی دارید، اما یک زبان و یک جفت دست واحد دارید."

ضرب المثل آفریقایی است که می گوید: "وقتی یک فرد با تجربه از دنیا می رود، یک کتابخانه در آتش می سوزد." از دیدگاه لوئیس کاترین محقق و استاد امریکایی "این قضیه در مورد تدریس نیز صدق می کند." او معتقد است معلم ها قادر نیستند از دانش انباشته سایر معلمان با تجربه بهره ببرند. "یک راه حل برای این مسئله، درس پژوهی است. از نظر خانم لوئیس "درس پژوهی روشی نظام مند برای به اشتراک گذاشتن دانش معلم ها و ساخت دانش به صورت گروهی است که بر یادگیری معلمان و به پیامد آن یادگیری دانش آموزان تاثیر گذار است."

عمل درس پژوهی

مفهوم درس پژوهی ساده است. معلم ها در تیم هایی برای یک درس طرحی می ریزند، تدریس را به مشاهده می نشینند و سپس بازخوردهای خود را جهت بهبود تدریس ارائه می دهند. از دیدگاه کاترین "درس پژوهی ساخت اساس دانش حرفه ای است، دانشی که صرفاً در اسناد و کتاب ها یافت نمی شود، بلکه این دانش در ملاقات های معلم ها از یکدیگر که در آن با دقت نمونه مشترک خود را به نظاره می نشینند، ساخته می شود. سپس، این دانش کسب شده قابل تعمیم به کلاس های هر کدام از معلمان گروه است."

ماهیت کار تیمی در درس پژوهی

در برخی تجربیات همکاران در درس پژوهی دیده می شود که وظایف مختلف در یک پروسه درس پژوهی بین اعضا به شیوه نادرستی تقسیم می شود. تقسیم کار بین اعضای گروه یا تیم درس پژوهی و مستقل از هم کار کردن روش صحیحی نیست. **به طور مثال:** سپردن فیلم برداری به یکی از اعضا، نگارش گزارش یا روایت توسط عضوی دیگر و نوشتن طرح درس و تدریس به اعضای دیگر به دور از اهداف درس پژوهی است. بدنه اصلی درس پژوهی یعنی طراحی درس و تحلیل تدریس هیچ وقت نباید تقسیم شود وگرنه نتیجه، حاصل خرد جمعی نخواهد بود. از این رو درس پژوهی به معنای واقعی یک کار تیمی است نه صرفاً گروهی.

بنابراین در کنار ایفای نقش و تقسیم وظایف در یک کار تیمی، همه اعضای تیم باید درگیر اهداف و مساله اصلی درس پژوهی شوند به نحوی که در پایان کار همگی به فهمی مشترک از روش تدریس جدید دست یابند

"جعبه سیاه" کلاسمان شکافته شود تا به درونمایه آن پی ببریم و با شناسایی و اصلاح نقاط ضعف، زمینه بهره وری بیشتر را برای تدریس خود مهیا کنیم.

گروه درس پژوهی در خدمت اصلاح محتوای آموزشی

گاه در مورد محتوای کتاب درسی توافق جمعی مبنی بر وجود نقص در شیوه ارائه مطالب وجود دارد، به نحوی که نظر اکثریت همکاران بر این است که با ایجاد تغییرات و ویرایش محتوای کتاب می توان به نتایج مطلوب تری رسید و فرآیند یادگیری دانش آموزان را تسهیل کرد. گروه های درس پژوهی فرصت و بستر مناسبی برای تفکر جمعی جهت ویرایش ساختار محتوایی دروس یک کتاب است. در این گروه ها تمرکز اصلی اعضا بر روی طراحی محتوایی نو بر اساس نیاز ایجاد شده و البته با حفظ اهداف اصلی کتاب خواهد بود. تولید محتوای کمک آموزشی مناسب نیز برای رفع نقص های کتاب می تواند یکی از اقدامات گروه درس پژوهی در اینگونه شرایط باشد. اصلاحات و تولیدات گروه های درس پژوهی پس از اینکه در عمل موفقیت خود را به اثبات رساند می تواند مورد استفاده سایر معلمان نیز قرار گیرد.

پیش نیازهای نظارت همتا

با توجه به نقش جدیدی که برای معلمان به عنوان ناظرین همتا در نظر گرفته شده است، انتظار می رود معلمان علاقه مند به این فعالیت، تا زمانی که از روش ها و نکات ظریف راهنمایی دیگران (نظارت بالینی) اطلاعات کاملی ندارند اقدام به نظارت و راهنمایی همکاران خود ننمایند. اعتماد سازی، رازداری، برخورداری از مهارت های ارتباطی، آشنایی با تکنیک های مشاهده، و آشنایی با مراحل نظارت و راهنمایی از جمله مسائل مهم و کلیدی در نظارت بالینی و همتا است که بدون آن ها کار نظارت ناقص و غیر مفید و حتی ممکن است آسیب رسان باشد.

شکستن جعبه سیاه کلاس

گاهی کلاس درس آنچنان که انتظار داریم پیش نمی رود. شور و انگیزه و میزان یادگیری در کلاس کم است. احتمال اینکه مشکلی در تدریس و روش کاری مان وجود داشته باشد وجود دارد ولی از نقاط مشکل ساز در تدریس خود مطمئن نیستیم و آن ها را به وضوح نمی شناسیم؛ فقط می دانیم که یک جای کار به اصطلاح "لنگ" است. هر چه تلاش می کنیم به نتیجه مطلوب نمی رسیم. در اینگونه مواقع لازم است کلاس خود را در معرض دید همکار توانمند دیگری قرار دهیم تا با لنزی متفاوت بر اتفاقات کلاس نگریسته شود. اجازه دهیم

تجربیات درس پژوهی و نظارت بالینی در مدارس

۱. تجربه درس پژوهی در درس زبان انگلیسی

اعضای گروه: مهراوه جافر، پرستو امانی و منیژه حسنی از استان کردستان (مدرسه مائده)
موضوع درس پژوهی: گرامر زمان حال ساده (درس سوم و چهارم پایه نهم)

مسئله مشترک اعضای گروه، یافتن روش تدریسی مناسب برای گرامر زمان حال ساده و استفاده از افعال کمکی Do - Does در درس زبان انگلیسی پایه نهم بود. استفاده صحیح از افعال کمکی و S سوم شخص در این زمان فهم این ساختار دستوری و ضریب خطای دانش آموزان را بالا برده بود. ترتیب کلمات دانش آموزان در جملات تولیدی شفاهی و کتبی معمولاً اشتباه بود. وجود این مشکلات در یادگیری دانش آموزان ما را بر آن داشت تا با تشکیل گروه درس

پژوهی به یافتن راهکاری برای این مشکل اقدام نماییم. ایده یکی از اعضای گروه مبنی بر استفاده از لغت های نوشته شده چند جمله خبری و سوالی در زمان حال ساده و اتصال آن ها بر روی مگنت ها مورد بررسی دقیق تری قرار گرفت و استفاده از این تکنیک نهایتاً مورد توافق جمع قرار گرفت. سپس در مورد شیوه پیاده سازی آن در کلاس همفکری های بیشتری صورت گرفت. قرار بر این شد که ایده مذکور با کار گروهی و بازی ادغام شده و در کلاس اجرایی شود. طرح درس

در کلاس اجرا شد. تمام مراحل تدریس توسط خود دانش آموزان هدایت می شد و فقط معلم نقش تسهیل گر و راهنما داشت. جمله های خبری و پرسشی مورد هدف از قبل آماده شده بود. از دانش آموزان خواسته می شد تا با در کنار هم قرار دادن لغات داده شده روی تخته جمع قرار گرفت. سپس در مورد شیوه پیاده سازی آن در کلاس همفکری های بیشتری صورت گرفت. قرار بر این شد که ایده مذکور با کار گروهی و بازی ادغام شده و در کلاس اجرایی شود. طرح درس

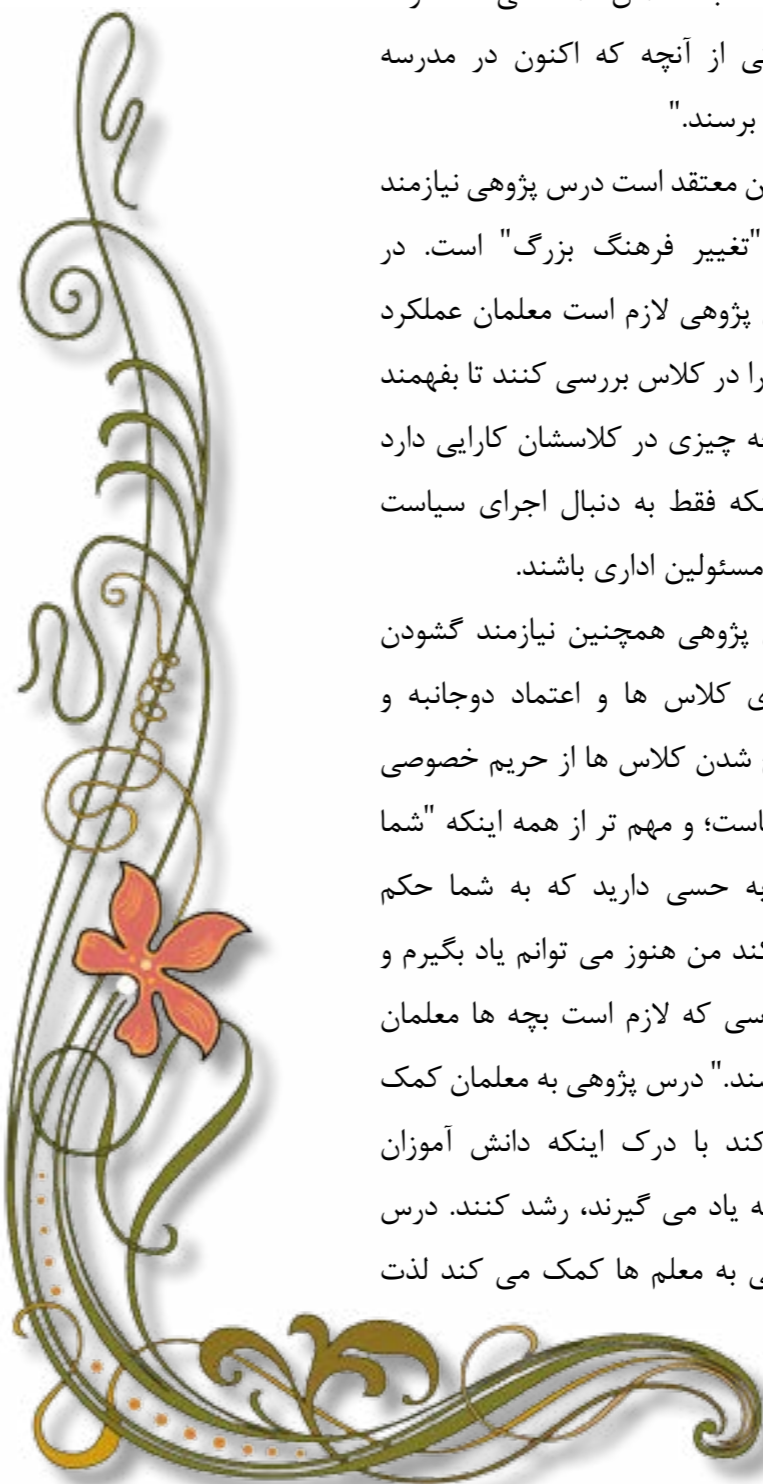
به فکر آن ها پی ببرید. بنابراین بعد از تدریس درس پژوهی ما همیشه مشاهده گران را به صحبت کردن با بچه ها تشویق می کنیم و پرسیدن سوال درباره فعالیت های کلاسی تشویق می کنیم تا بتوانند به فکر آن ها ورود پیدا کنند.

مترجم: ابراهیم بابا

به نقل از کریستین لی، رئیس گروه برنامه ریزی درسی و آموزشی که از بنیان درس پژوهی در سنگاپور است و مسئولیت ریاست انجمن جهانی درس پژوهی را بر عهده دارد، "درس پژوهی روشی شگفت انگیز برای وا داشتن معلمان جهت بازاندیشی درباره عملکرد خود در کلاس است." از نظر او درس پژوهی سکویی قدرتمند برای رشد حرفه ای معلم است. به عنوان شکلی از تحقیق، درس پژوهی این امکان را برای معلمان فراهم می سازد تا فعالیت های کلاسی خود مخصوصاً موضوعات مسئله برانگیز را مورد بررسی مجدد و تحقیق قرار دهند. به قول او "درس پژوهی درباره یافتن بهترین طرح درس ها نیست؛ بلکه درباره تغییر فعالیت ها و عادات (نادرست) کلاسی است.

در سنگاپور برای تیم های درس پژوهی اقدام مبتکرانه ای نیز در نظر گرفته شده است: معلمان مشاهده گر دقیقی وقت دارند به محض اتمام تدریس با دانش آموزان مصاحبه کوتاهی داشته باشند. کریستین اینگونه توضیح می دهد که "بعضی وقت ها شما فکر می کنید دانش آموزان در حال انجام چیزی هستند، اما تا وقتی از آن ها نپرسیده اید نمی توانید

کاترین معتقد است درس پژوهی نیازمند یک "تغییر فرهنگ بزرگ" است. در درس پژوهی لازم است معلمان عملکرد خود را در کلاس بررسی کنند تا بفهمند که چه چیزی در کلاسشان کارایی دارد نه اینکه فقط به دنبال اجرای سیاست های مسئولین اداری باشند. درس پژوهی همچنین نیازمند گوشودن درهای کلاس ها و اعتماد دوجانبه و خارج شدن کلاس ها از حریم خصوصی آن هاست؛ و مهم تر از همه اینکه "شما نیاز به حسی دارید که به شما حکم می کند من هنوز می توانم یاد بگیرم و احساسی که لازم است بچه ها معلمان ما باشند." درس پژوهی به معلمان کمک می کند با درک اینکه دانش آموزان چگونه یاد می گیرند، رشد کنند. درس پژوهی به معلم ها کمک می کند لذت

۲. تجربه درس پژوهی در درس ریاضی

اعضای گروه: اکرم خسروگردی، سارا نظام پرست، فاطمه سادات چاوشی نسب، صدیقه مظهری، فاطمه قنبرآبادی
موضوع درس پژوهی: مساحت جانبی (ریاضی پایه هفتم)-
 استان سمنان-شاهرود دبیرستان شهید حسن پورحیدری

تجربه نشان داده است زمانی که دانش آموزان با مفاهیم انتزاعی ریاضیات روبرو می شوند، اگر نتوانند بین مطالب و دنیای پیرامونشان ارتباط برقرار کنند، درک موضوع برایشان بی معنی می شود. در پژوهش حاضر پس از تشکیل تیمی متشکل از ۵ نفر دبیر ریاضی و تحقیق و تفحص در مباحث درسی ریاضیات دوره اول متوسطه و با توجه به اهمیت نقش شهود در آموزش هندسه، آموزش محاسبه مساحت جانبی کتاب ریاضی پایه هفتم به عنوان موضوع درس پژوهی انتخاب و با تشکیل جلساتی در زمینه طراحی آموزشی، ابزار و امکانات مورد نیاز، زمان و مکان اجرای تدریس تصمیم گیری شده است (شکل ۱).

تقسیم وظایف به نحو مطلوب صورت گرفت. یکی از اعضا، مسئولیت تدریس را عهده دار شد. دو نفر مسئولیت نظارت بر عملکرد دانش آموزان و ثبت مشاهدات و یک نفر مسئولیت بررسی ویژگی های کلی روند اجرای تدریس و کلاس درس و نظارت بر عملکرد معلم را بر عهده گرفت و همچنین مسئول فیلم برداری از کلاس درس تعیین شد. با هماهنگی های لازم اجرای تدریس صورت پذیرفت. تقسیم وظایف اعضای تیم، منجر به کسب اطلاعاتی در زمینه نکات مثبت و منفی

تجربه نشان داده است زمانی که دانش آموزان با مفاهیم انتزاعی ریاضیات روبرو می شوند، اگر نتوانند بین مطالب و دنیای پیرامونشان ارتباط برقرار کنند، درک موضوع برایشان بی معنی می شود. در پژوهش حاضر پس از تشکیل تیمی متشکل از ۵ نفر دبیر ریاضی و تحقیق و تفحص در مباحث درسی ریاضیات دوره اول متوسطه و با توجه به اهمیت نقش شهود در آموزش هندسه، آموزش محاسبه مساحت جانبی کتاب ریاضی پایه هفتم به عنوان موضوع درس پژوهی انتخاب و با تشکیل جلساتی در زمینه طراحی آموزشی، ابزار و امکانات مورد نیاز، زمان و مکان اجرای تدریس تصمیم گیری شده است (شکل ۱).

شکل ۱. جلسه هم اندیشی طراحی آموزشی

سرعت عمل بچه ها برای چسباندن لغات روی تخته، شور و نشاط خاصی را به کلاس بخشیده بود. بازی و مسابقه کلاس را پویا و پر انرژی کرده بود. به طور کل نتایج اجرای طرح درس مشترک گروه در کلاس موفقیت آمیز بود. نمره آزمون نوبت اول و رضایت دانش آموزان از کلاس دو دلیل بر این ادعا بود. به نظر می رسد با توجه به اینکه محل یادگیری زبان در مغز، درست کنار محل قرارگیری یادگیری حرکتی است، بازی و حرکت می تواند پشتیبان خوبی برای یادگیری بهتر مفاهیم انتزاعی در درس زبان انگلیسی باشد.

سپس با نشان دادن محتوای الکترونیکی فعالیت که یک مکعب مستطیل را نشان می داد، از یکی از دانش آموزان خواسته شد راه حل و پاسخ مناسبی برای محاسبه مساحت جانبی، در کلاس ارائه دهد. دانش آموز با توجه به مساوی بودن سطوح مقابل، مساحت دو سطح را محاسبه کرد و پس از دو برابر کردن، حاصل جمع را به عنوان مساحت جانبی به دست آورد (شکل ۴).

شکل ۴. حل فعالیت در کلاس درس

معلم انیمیشن دیگری که گسترده شکل هندسی را نشان می داد نمایش داد. از طرفی با در اختیار گذاشتن منشورهایی که توسط دانش آموزان ساخته شده بود و گسترده آن اشکال، مستطیلی که مساحت آن بیانگر مساحت جانبی بود نمایان شد. مقداری نخ کاموا در اختیار گروه ها قرار گرفت و از آنها خواسته شد با استفاده از آن و انجام آزمایش، با انطباق بر طول و عرض مستطیلی که معرف مساحت جانبی گسترده ی منشور است و مقایسه آن با اجزای منشور، به رابطه ای مناسب، ساده تر و سریع تر برای محاسبه مساحت جانبی منشور دست یابند (شکل ۵).

شکل ۵. آزمایش و فعالیت اکتشافی

در ابتدای ورود معلم به کلاس درس، دست سازه هایی که معلم به عنوان تکلیف از دانش آموزان درباره حجم های هندسی خواسته بود، روی میز چیده شده بود و علاوه بر ایجاد فضایی زیبا، کنجکاوی دانش آموزان را درباره درس جدید برانگیخت. معلم پس از سلام و احوال پرسی و حضور و غیاب، با اشاره به انواع حجم ها، با پرسش و پاسخ به یادآوری مفاهیم اولیه پرداخت و سپس با کمک ابزار و وسایل مفهوم وجه جانبی را تعریف کرد. سپس با اشاره به چندین منشور با قاعده های مختلف از دانش آموزان پرسید وجه جانبی منشورها چه شکل

شکل ۲. ایجاد انگیزه و تعریف مفاهیم با استفاده از ابزار و دست

در ادامه به فعالیت کتاب درسی اشاره کرد و از دانش آموزان خواست با توجه به اندازه های داده شده مساحت هر یک از وجه های جانبی را محاسبه کنند و سپس مقدار مساحت جانبی شکل داده شده را بیابند. ناظران عملکرد دانش آموزان را بررسی کردند (شکل ۳).

شکل ۳. حل فعالیت کتاب و نظارت بر عملکرد دانش آموزان

یادگیری را برای دانش آموزان تسهیل می نماید.

- فعالیت طراحی شده توسط معلم این امکان را به دانش آموزان می دهد تا به ارتباط بین وجه های جانبی و قاعده ها پی ببرند.

تدریس انجام شده قابل قبول است. با توجه به کسب نتیجه مطلوب و رضایت اکثریت دانش آموزان، اصلاحات طرح درس، مثبت ارزیابی شد و نتایج در اختیار سایر همکاران محترم قرار گرفت و انتشار نتایج حاصل مدنظر اعضای تیم قرار گرفت. اما

با توجه به این که درس پژوهی یک چرخه پایان ناپذیر است و هیچ انتهایی نمی پذیرد این مسیر برای رشد و تعالی ادامه دارد...

ناظران با توجه به معیارهای توصیف عملکرد و شواهد یادگیری به بررسی عملکرد دانش آموزان پرداختند و دقت اندازه گیری، چگونگی استفاده از ابزار و وسایل، عملکرد آنان در مواجهه شدن با موقعیت جدید و همچنین انتخاب راهبرد مناسب و دقت در به کارگیری روابط و محاسبات، مورد سنجش قرار گرفت. نتایج نشان داد که تدریس به شیوه اکتشافی و کشف رابطه توسط دانش آموزان منجر به تثبیت و بهبود یادگیری در فراگیران شده است.

با توجه به اهمیت ارائه تکالیف مؤثر، از دانش آموزان خواسته شد با توجه به پیرامون خود مسأله ای طراحی کنند و راه حل خود را به صورت پروژه محور به کلاس بیاورند. برای ارائه پاسخ می توانند از تکنولوژی و تهیه فیلم نیز در این باره بهره بگیرند و جهت بهره گیری از راهنمایی معلم از طریق رسانه ها، از جمله فضای مجازی، وبلاگ یا پست الکترونیک با معلم در ارتباط باشند. همچنین از دانش آموزان درباره آموخته ها و عملکردشان نظرسنجی و خودسنجی به عمل آمد و کلاس درس با ختم صلوات به پایان رسید. جلسه دیگری به منظور نقد و بررسی تدریس تشکیل شد و نتایج ارزیابی تدریس دوم، به شرح ذیل می باشد.

- کلاس درس برای دانش آموزان جذاب بوده است و برای اولین بار حضور ۵ دبیر را در کلاس درس تجربه کرده اند بدون این که خللی در یادگیری آنان ایجاد شود.

- کلاس از نشاط کافی برخوردار بوده است. در تمامی مراحل تدریس دانش آموزان توجه و حضور ذهن خوبی داشته اند و اکثر آن ها در گروه خود فعال بوده اند.

- یادگیری به شیوه اکتشافی نتیجه مطلوب داشته است و حل مسأله دانش آموزان را به خوبی درگیر کرده است.

- اجرای تدریس به صورت کارگاه ریاضی ساخت منشورها در درک بهتر و عمیق تر موضوع نقش مهمی داشته است و انجام فعالیت های کتاب بعد از کارگاه تدریس را برای معلم و

پس از انجام آزمایش، دانش آموزان به این نتیجه رسیدند که اگر با نخ کاموا دورتادور منشور را اندازه گیری کنیم و با اضلاع مستطیل گسترده منشور که بیانگر وجه های جانبی است مطابقت دهیم، این مقدار برابر با یکی از اضلاع مستطیل خواهد شد و همچنین ارتفاع منشور منطبق بر ضلع دیگر مستطیل است. بنابراین مساحت جانبی منشور را می توان با ضرب محیط قاعده در ارتفاع آن محاسبه کرد. معلم پس از تأیید پاسخ دانش آموزان توضیح داد که این رابطه را می توان با نمادهای جبری به صورت $S=p.h$ نشان داد (شکل ۶).

شکل ۶. نتیجه گیری

برای سنجش تکوینی از شیوه حل مسأله با سنجش عملکردی با رویکرد شبیه سازی استفاده شد. ابتدا مثال هایی از کاربرد مساحت جانبی ارائه شد و در اختیار هر گروه یکی از ماکت هایی که در ابتدای درس نشان داده شد قرار گرفت و مسأله مربوط به آن مطرح شد و از دانش آموزان خواسته شد با اندازه گیری و ابزاری که در اختیار دارند، از جمله خط کش و نخ کاموا، به حل مسأله بپردازند. مسأله هایی از قبیل کاشی کاری یک ستون، رنگ آمیزی یک بشکه استوانه ای و کاغذ دیواری کردن دیوارهای کلاس و ... (شکل ۷).

شکل ۷. سنجش عملکردی با روش شبیه سازی

۳. تجربه درس پژوهی در درس ریاضی

اعضای گروه: راضیه فریبز - سکینه رضایی نژاد - سجاد نادری - حسن زیرک از استان گیلان

موضوع درس پژوهی: مفهوم توان و جذر با نگاهی دیگر

دانش آموزان هر گروه تعداد اعضای تیم خود را مرحله به مرحله ثبت و اعلام می کردند: ۱، ۲، ۴، ۸، ۱۶، ... در مرحله بعدی این کار را با سه نفر آغاز کردند و روند انجام شده را تکرار کردند. سپس اعداد ظاهر شده را با صدای بلند اعلام کردند: ۱، ۳، ۹، ۲۷، ... . جنب و جوش و پویایی دانش آموزان کلاس را شاد و پر انرژی کرده بود. با این فعالیت، سعی کردیم مفهوم توان عدد ۲ و عدد ۳ و به همین ترتیب سایر عددها را برای

در گروه درس پژوهی ۴ نفره بر موضوع مفهوم توان و جذر که مشکلی مهم در تمامی پایه ها بود متمرکز شدیم. تدریس اول بر اساس طرحی مشترک صورت گرفت. معلم با انجام مقدمات لازم، موضوع توان و جذر را روی تابلو نوشت و دانش آموزان را گروه بندی کرد. او سعی کرد با ذکر داستانی در مورد میزان محصولات یک کشاورز و ربط دادن آن به مفهوم توان، آن را به اصطلاح جا بیندازد. معلم از دانش آموزان خواست هر آنچه در مورد مفهوم توان و جذر از پایه هفتم به یاد دارند را بیان کنند. سپس تمرینی از مفاهیم توان در سال های گذشته به دانش آموزان داد تا در گروه های مختلف شروع به کار کنند. در جلسه تحلیل تدریس، با توجه به مشاهدات و بازخورد هایی که از عملکرد فراگیران دریافت شد، کیفیت طرح درس اول مورد رضایت اعضا قرار نگرفت. خروجی این طرح، تدریسی

۵. تجربه ای از نظارت بالینی در درس کار و فناوری

ناظر بالینی: امین گودرزی از استان لرستان

سمت: سرگروه و دبیر کار و فناوری

موضوع درس: خلاقیت و نوآوری پایه هفتم

مقدمه: که چگونه آزمایشات این مخترع بزرگ که همه دنیا مدیون اختراع او هستند بیش از ۱۰۰ مرتبه با شکست مواجه شده است. او همچنین توضیح داد که خود ادیسون این شکست ها را شکست نمی دانسته بلکه معتقد بوده که راه هایی بودند که به تولید لامپ ختم نشدند و اگر حتی ادیسون لامپ را اختراع نمی کرد ۱۰۰ بار بشر و آیندگان را جلوتر انداخته بود که این راه های اشتباه را امتحان نکنند و به این وسیله به پیشرفت علم کمک شایانی کرده است. این خود نکته مثبت مطلب بود چرا که دانش آموزان را به سعی و تلاش تشویق می کرد و به درس علاقه مند می کرد.

سپس معلم کلاس از دانش آموزان خواست تا کتاب های خود را باز کرده و ضمن مطالعه چند صفحه ابتدایی کتاب کار و فناوری سال هفتم که در پودمان اول به موضوع "خلاقیت" پرداخته، چند کار کلاسی را که به صورت جدول در صفحات آغازین کتاب آمده را حل کنند.

در ادامه به سایر روش های پرورش خلاقیت پرداخته و بیشتر از روی کتاب درسی به خواندن و توضیح اکتفا کردند و کلاس به دست معلم یار سپرده شد و بنده و معلم برای جلسه پس از مشاهده کلاس را ترک کردیم.

کنفرانس پس از مشاهده اول:

در جلسه ای که بنده و معلم کلاس درس داشتیم ضمن خسته نباشید و تشکر بابت زحمات بی دریغ و دلسوزانه دبیر عزیز و همکار گرانقدر و همچنین آگاهی از نبود امکانات لازم برای تدریس درس کار و فناوری و محدودیت ها و سختی های زیاد و حتی کم اهمیت جلوه دادن این درس نسبت به دروس ریاضی و علوم و ... ابتدا از نکات مثبت ایشان که در

اینجانب به عنوان راهنمای آموزشی که وظیفه نظارت و هدایت معلمان را در درس کار و فناوری در دبیرستان های دوره اول شهرستان بروجرد بر عهده دارم. ویژگی هایی مثبت قابل تاملی را در طرح نظارت بالینی شاهد بودم. در اینجا یکی از تجربیات موثر خود را در نظارت بالینی با ذکر مراحل اجرایی آن برای همکاران عزیز به اشتراک خواهم گذاشت.

هماهنگی اولیه و کنفرانس قبل از مشاهده:

در طی یک تماس تلفنی با مدیر مدرسه از روز حضور همکار در مدرسه مطلع شده و سر موعد به دبیرستان مراجعه کردم. برخلاف برخی از مدارس که در ابتدای امر به خاطر تصورات غلط پیشین احساس مچ گیری از همکار یا کارکنان به آن ها دست می داد و باعث عدم همکاری مناسب با ناظرین می شد، در این مورد از بازدید همه افراد از مدیر تا معاونین محترم و همچنین همکار عزیز با رویی گشاده به استقبال این طرح آمدند و این خوشبختانه نشان از رشد تدریجی فرهنگ نظارت بالینی در مدارس دارد.

ورود به کلاس و جمع آوری اطلاعات (مشاهده اول):

به همراه دبیر مربوط به کلاس درس وارد شدیم و پس از بیان علت حضور خود در کلاس (افزایش کیفیت تدریس و بهبود عملکرد معلمان و نیز ارتقای دانش به وسیله همکاری و تعامل بین همکاران و استفاده از تجارب یکدیگر)، معلم عملاً تدریس را آغاز کرد.

معلم برای جلب توجه دانش آموزان به موضوع درس پیش رو (خلاقیت و نوآوری) سرگذشتی از مراحل سخت و پیچیده اختراع لامپ توسط توماس ادیسون را مطرح و توضیح داد

۴. تجربه ای از درس پژوهی در درس عربی

اعضای تیم: فاطمه باقری، زری جباری، فاطمه هادیها، فاطمه کاکوند

از استان قزوین ناحیه ۱ دبیرستان دوره اول: ثنا و حضرت زینب ۱ با حمایت مدیریت محترم خانم رحمانی

تعدادی از دبیران عربی در دو مدرسه مذکور با این چالش روبرو بودند که چگونه فرق بین اعداد ترتیبی و اصلی را می توان برای یکایک دانش آموزان عینی و قابل تفهیم تدریس نمود. تا آن ها این فرق را متوجه و در هنگام جمله سازی و مکالمه بتوانند از آن ها درست استفاده کنند. بطوری که موضوع این درس به درستی آموخته شود. بنابراین دبیران دو مدرسه مذکور در یک رشته با هم به

گفتمان پرداختیم و ایده های خود را ارائه نموده. پس از آن به مشاهده تدریس همکارانمان که منصفه ظهور ایده های ما بود پرداختیم

اولین تدریس توسط همکارمان انجام شد موارد مشاهده شده از قرار زیر می بود:

اولا: دانش آموزان در تدریس مشارکت نداشته و کمترین فعالیت ممکن را انجام می دادند.

ثانیا: در حین تدریس سنجش ارزشیابی صورت نگرفت و همین باعث بود تا سطح آموخته ها و نیاز یا عدم نیاز به تکرار بی اطلاع بمانیم

بعد از اولین تدریس و مشاهده معایب و محاسن آن به تحلیل باشد از همدیگر آینه ها را دریغ نکنیم.

و فیلم‌ها و در واقع ایجاد فرصتی برای تعامل و تفکر گروهی بود. به وضوح می‌توانستیم ببینیم که چگونه دانش‌آموزان با حرارت و گرمی درباره آینده و ساخت وسایل جدید و ابداع و نوآوری با هم بحث و جدل می‌کردند.

در ادامه معلم با مقایسه دانشمندی ایرانی شیخ بهایی و دانشمند خارجی ادیسون و همچنین مخترعان بزرگی مانند برادران رایت و مثال‌هایی دیگر دانش‌آموزان را به موضع‌نیاز سنجی و اختراع و ابتکار جذب و از همان مثال‌صندلی چرخدار برای ورود به حیطه ارتباط اجباری برای راه‌های مخترع شدن استفاده کرد که دانش‌آموزان را با موضوع ارتباط به میزان بیشتری نسبت به تدریس قبل آشنا کرد. در پایان مثال ظروف

۳ و ۱۰ لیتری را مطرح و از گروه‌ها خواست برای رسیدن به جواب‌های درست با همدیگر بحث کرده و راه‌های درست را روی برگه بنویسند. در انتها، معلم کلاس را به همیار خود سپرد و ما برای برگزاری جلسه پس از مشاهده دوم خارج شدیم.

جلسه پس از مشاهده دوم :

در جلسه‌ای که بعد از مشاهده دوم برگزار شد، معلم رضایت خود را از روند پیشرفت کاری و کیفیت تدریس انجام شده ابراز داشتند و با شور و شوق از طرح و برنامه نظارت بالینی که منجر به رضایت معلمان از کار خود و احساس مفید و موثر بودن می‌شود، تعریف و تمجید زیادی کردند. من نیز از ایشان بابت نگرش مثبت معلم، زحمات فوق‌العاده ایشان و علاقه‌ای که نسبت به تغییر نشان دادند تشکر کردم. قرار بر این شده که این روند در پودمان‌های دیگر نیز ادامه داشته و منجر به یک همکاری دو طرفه شود. همچنین از مدیریت مدرسه و معاونین محترم که همکاری کامل را با بنده و معلم کلاس برای رفع موانع موجود انجام دادند، تشکر و قدردانی به عمل آمد.

* پخش کلیپ‌های مرتبط با خلاقیت و حتی ساخت وسایل ساده با قدرت خلاقیت و همچنین دادن کار گروهی عملی برای پرورش خلاقیت، برای مثال ساختن پاکت با کاغذ ساده دفتری یا کار تئوری مانند نمونه معمایی کتاب با عنوان ظروف ۳ و ۱۰ لیتری به گروه‌ها که بتواند ذهن دانش‌آموزان را باز کرد.

پس از دادن توضیحات و تشکر معلم بابت ریزبینی بنده در امر کمک به پیشرفت تدریس و همچنین دید دو جانبه مثبت و منفی که همه نکات را در بر می‌گرفت، قرار بر مشاهده اجرای دوباره همین درس در هفته آینده شد.

جلسه مشاهده دوم :

در جلسه دوم که درست هفته بعد در کلاس درس دیگری با همین موضوع برگزار شد، در ابتدای امر شاهد تغییر فضای کلاس و برگزاری کلاس در محیط کارگاه به همراه میز و نیمکت‌هایی که به شکل گروهی قرار گرفته بودند شدم. دانش‌آموزان به محض دیدن صحنه کارگاه و میز و نیمکت‌هایی که به صورت گروهی چیده شده بودند، با شور و شوق بیشتری نسبت به دانش‌آموزان هفته گذشته در تکاپوی نشستن در کنار هم گروهی‌های خود بودند. این امر بسیار خوشحال‌کننده و رضایت‌بخش بود.

سپس معلم کلاس با سلام و احوال‌پرسی از دانش‌آموزان کلاس را آغاز کرد. یکی از دانش‌آموزان طرح همگام با قرآن را این بار با قرائت آیاتی بسیار حساب شده و مرتبط با آفرینش و خلق اجرا کرد. نقطه مثبت دیگر نسبت به تدریس قبلی خواندن معانی آیات پس از تلاوت بود.

مبحث درس با پخش چند کلیپ کوتاه از ساخت وسایل ساده با وسایل دورریختی و همچنین نمایش چند عکس از اختراعات بسیار ساده اما کاربردی شروع شد که دانش‌آموزان را غرق در شور و شوق برای انجام کارهای مشابه یا طرح‌هایی ابتدایی کرد. یکی از نکات مثبت تدریس در این مرحله دادن چند دقیقه زمان به گروه‌ها برای صحبت و بحث درباره این تصاویر

طول مشاهده و ضمن یادداشت برداری متوجه آن شده بودم تقدیر و تشکر به عمل آمد؛ مانند:

* برگزاری طرح همگام با قرآن که سبب آشنایی دانش‌آموزان با کلام الله می‌شود و متوجه می‌شوند که هر درسی با هر مضمونی وابسته به کلام خداوند و رهنمودهای خالق یکتا بوده است.

* استفاده از اطلاعات خارج از کتاب مانند توضیحات درباره اختراع لامپ و مربوط کردن آن با سعی و تلاش و بیهوده‌ندانستن تلاش‌های فردی

* ایجاد حس علاقه و شوق با بیان داستان جذاب اختراع لامپ بین دانش‌آموزان

* استفاده از معلم یار برای کمک در امر تدریس به خصوص در کلاس‌های مدارس عادی و دولتی که اکثراً شلوغ و با مشکل فضای کم آموزشی روبرو است

در ادامه با رعایت بیان صحبت‌های مقدماتی لازم، به نقاط قابل ارتقای تدریس اشاره شد:

* استفاده از محیط کارگاهی مجهز به ویدیو پروژکتور و یا حتی سایت مدرسه برای برگزاری کلاس درس کارو فناوری می‌تواند تا حد زیادی در جدی‌تلقی کردن درس مربوطه و همچنین جلب توجه و تمرکز و علاقه دانش‌آموزان به موضوعات درس تاثیرگذار باشد. قرار بر این شد با مذاکره و همکاری مدیریت مدرسه برای جلسه دوم این کار اجرایی

* قرار دادن دانش‌آموزان در گروه‌های ۲ الی ۳ نفره و ترتیب چیدن میز و نیمکت‌ها به گونه‌ای که به صورت گروهی با همدیگر وارد بحث و کنکاش شوند

* استفاده از مقایسه برای توضیحات مخترعین، به طور مثال می‌توان از یک مخترع ایرانی در کنار یک مخترع خارجی نام برد تا دانش‌آموزان این طرز فکر مبنی بر اینکه اختراعات بزرگ برای خارجی‌هاست یا اینکه ایرانی‌ها قبلاً بهتر بوده‌اند را برطرف کرد و نیز استفاده از سرگذشت و داستان‌های مخترعینی که به صورت تیمی و گروهی به اختراعی بزرگ یا کار جدیدی دست زده‌اند برای ایجاد کار گروهی و تیمی بین دانش‌آموزان

* بیان اختراعات ساده و حتی در حد طرح تا دانش‌آموزان ضعیف و متوسط هم خود را مستعد دانسته و درک کنند که اختراع اگرچه در کلمه ممکن است بزرگ باشد اما کافی است نیاز را شناسایی کرده و به دنبال حل کردن آن باشند هر چند کوچک و ساده و ابتدایی مانند اولین کسی که یک صندلی چرخدار را ابداع کرد و توانست به معلولین سراسر دنیا خدمت بزرگی کند. به این طریق معلم می‌تواند وارد مبحث راه‌های مخترع شدن در کتاب درسی شده و ارتباط اجباری را به خوبی بیان کند.

سرای سعدالسلطنه قزوین

عکاس : داود نوروزی

عضو دبیرخانه و

سرگروه فرهنگ و هنر استان قزوین